

Gabon kantak eta arkaismoen bestelako mintegiak

Joseba Andoni Lakarraren sarrera-hitzaldiari erantzuna

ARANA MARTIXA, Jose Antonio

Euskaltzain osoa eta Euskaltzaindiko Azkue Biblioteka batzordeburua

Duela hogeit hamar urte nire sarrera-hitzaldiari erantzuna eman zion Gernikan euskaltzainburua zen Aita Luis Villasante gernikarrak. Genikar bati beste gernikar batek. Hogeit hamar urte iragan ondoren berdin gertatzen zaigu. Gernikan jaio zen bati, Joseba Andoni Lakarrari, hain zuzen, beste gernikar batek erantzuna ematea, berak hala eskatu baitzidan Bilbon, 2008ko uztailean osoko bilkuraren egunean, eta hemen gaude, euskal estilo gotikoan 1530. urtean berreraikitako San Tomas elizan.

Erregistro Zibileko agirian irakurtzen denez, Jose Antonio Lacarra Andrinua Gernikako Erdiko Kaleko 9. zenbakian (hala deitzen zioten herrian Artekaleri), goizeko bederatzietan jaio zen Dublang medikuaren klinikan. Gurasoak Andrés Lakarra Lejarraga, Arratzukoa, eta Visitación Andrinua Berrojalbiz, Muxikakoa, Zornotzan, Larrako komentuan ezkonduak 1961eko otsailaren 11n. Arratzun bizi ziren gurasoak, Eleixalde auzoan, Teiletxondo baserri ederrean. 1962ko urtarrilaren 1ean, Urteberri egunean beraz, jaio zen Lakarra Gernikan, baina gurasoek Arratzuko parrokiara eraman zuten bataiatzera, Bitoriano Gandiaga bataiatua izan zen ponte berera. Eta urtarrilaren 3an, Bataioetako 8. liburuan agertzen denez, parroko jaunak **Joseba Andoni** izena jarri zion, sinetsi ezinezko euskal izena Francoren urte garaitzaile haietan. Elizan jarritako izen hori ofizialki erabiltzea geroago gertatu zitzaion Lakarrari. Lehen aipatutako Gernikako Erregistro Zibilean agertzen da ofizialki euskal izena, hots, **Joseba Andoni** erabiltzeko baimena 1986ko martxoaren 10ean, nire urtebetetze egunean, hain zuzen.

Guridiren *Amaia* opera arratzun

Gernikatik Markinara doan bidean mugakide da Arratzu. Lakarra Euskaltzaindian sartzen dela ospatzen badugu ere, euskararen festa eginez, Urdaibairen erdigunean dagoen txikienetariko herri hau euskalduna oso dela aitortu behar da. Baina zentzu zabalean, herritarren hizkuntza ia bakarra izatetik aparte, ekandu eta bizitzako arlo guztietan ondo errotuta dauka euskal arima. Euskaldunontzat arnasa gozoa hartzeko herria dugu Arratzu.

Eguneroko zereginetan euskal kulturaren eredu badugu Arratzu, handikiro eta ospe handian gertatutako egunak ere izan dituela ezin ahaztu. Gaurkoa, jakina, Euskaltzaindiak antolatua eta instituzio honen historian mugarri pozgarria dena. Baina gogora dezagun, Joseba Andoni Lakarra jaio baino berrogei urte lehenago, hots, 1922ko irailean, Eusko Ikaskuntzak Gernikan egin zuela III. Biltzarra.

Eginkizunen artean, hilaren 10ean eta aire zabalean, Belendiz auzoko Uharka oihanean, Jesus Guridiren *Amaia* opera estreinatzea programatuta zegoen. Fagoaga, Agirresarobe eta Olaizola, ahots oneko abeslariak kantatzeko prest zeuden, eta Dahmen soprano alemana, Casazza italiarra eta Elola bilbotar famatuak. Armand Marsik-en zuzendaritzapean, Bi-boko Elkarte Korala, eta bertako Orkestra Sinfonikoa ziren II. eta IV. aldiak musika laguntzaz beteko zutenak. Baina amaitzear zegoela, ekaitza ikaragarriak ezabatu egin zuen musika saio eder hori. Arratzuk badu, bada, euskal musikaren historian zerbait esatekoa. Urrun geratzen zaigu Lakarraren biografiatik ekintza hau, baina ez bere herria den Arratzuren historiatik.

Har dezagun berriz Lakarraren biografia. Arratzutik Gernikara etorri zen berriz OHOko ikasketak egitera, hiri honetako Allende Salazar izeneko eskola publikoetara. Gogoan ditu hemengo irakasleak, denak erdaldunak, bat gernikarra eta euskalduna izan ezik. Baina ikasketa maila hori gaintututa, Derioko Labayru Ikastetxeko barnetegira eraman zuten gurasoek 1975ean, eta han amaitu zituen batxilergoko ikasketak 1979. urtean. Han ezagutu nuen nik Joseba Andoni Lakarra 1978 inguruan, nire seme bat ere

han zegoelako, eta euskarazko ikasketak bigarren hezkuntzan bultzatzeko elkarte bat sortu genuelako guraso talde batek.

Unibertsitatean lehen urratsak

Derion, irakasle askoren artean, Mikel Zarate izan zen gehien gogoratzen duena, beste guztiengandik ikasitakoa gai ia bakarrera etorri zitzaion eta. Euskal idazleak ikertzeaz aparte, hizkuntzalaritza indoeuroparra aztertzea bururatu zitzaion. Dena den, Derioko egotaldiak bizi guztirako euskal oinarria utzi zion Labayruko Liburutegian orduak eta orduak emanaz.

Beraz, 1979an Gasteizko Seminario Nagusira (niretzat ezaguna, bi urtez egon bainintzen han) non Euskal Herriko Unibertsitate Publikoaren Geografia eta Historiako Euskal Filologia Saila funtzionarazi zuen Koldo Mitxelenak Salamancatik etorrira. Lau urtean amaitu zuen Lakarrak bost urteko karrera. Gogoan izan zituen irakasleak, lehena eta denen gainetik Koldo Mitxelena, euskal hizkuntzalaritzako irakaslea. Irakasle izan zituena, baita ere, Ibon Sarasola, Patxi Goenaga, Karmele Rotaetxe, Lourdes Oñederra, Jon Juaristi (literatura espainiarra), Ricardo Cierbide, eta besteren bat. Euskal Filologian lizentzia 1983an jaso zuen. Aurrerantzean lan oparoa eman digu hizkuntzalaritzaren arloan.

Ikasle zela argitara eman zituen ikerketako fruituak, Mitxelenaren gomendioz ASJU aldizkarian (*Anuario de Filología Vasca Julio de Urquijo*). Lakarraren Bibliografia nire erantzun honen azken orrialdean agertzen bada ere, beharrezkoa dut lizentziatura jaso baino lehen argitara eman zituen lanak: *Betolazaren Hiztegia* (1981), *Barrutiaz gehiago* (1982), *Gabonetako Ikuskizuna. P.I. Barrutia* (1983) (argitalpena prestatzea), XVIII. Mendeko zenbait bilantziko berri (1982), *Gabon Kanta Gernicacoa. 1762.* (1982), *Oharrak zenbait arkaismoz* (1983). ASJU aldizkarian argitaratu zituen lehenengo ikerlan hauek. Baina lizentzia lortutako urtean, hots 1983an, Blanca Urgell eta Koldo Bigurirekin prestatu zuen, bi liburukitan, antologia eta ikerketa oso interesgarria: *Euskal Baladak, Antología eta azterketa*, Hordagok argitaratua. Lakarrak 21 urte zituela argitaraturiko bizpahiru lanak izango dira gero garatuko ditudanak arkaismoak, bilantzikoak eta Gabon Kantak.

Irakasle eta doktore

Lizentzia lortu zuenetik hamar urte igaro eta lortu zuen Doktoregoa, 1993an. Koldo Mitxelena eta Jokin Gorrotxategik zuzendu zioten Tesia: XVIII Mendeko hiztegi-gintzaren etorkiez. Lan honekin irabazi zuen Sari Berezia 1996an. Lehendabiziko unibertsitateko lorpenetik azkenarterako bitartean ikerketa asko eta argitalpen oparoak burutzeaz gain (ikus bibliografia), karguak ere izan ditu Lakarrak Euskal Herriko Unibertsitatean, eta hortik kanpo ere bai. ASJU aldizkariaren Zuzendaritzakoa izan zen 1994-2000 urteen bitartean, baita argitaratzailea ere azken urtean. *Fontes Linguae Vasconum*, Jose María Satrustegik zuzentzen zuenaren batzordekidea ere izan zen. 2003-2007 urteetan Fakultateko idazkaria eta dekanoa izan zen. Kargu horiek emandako ardura izan arren, denbora atera zuen Katedra irabazteko 2005ean *Gramatika historikoa eta euskararen historiaz* gaia aurkeztuz. Euskaltzain urgazlea izan zen izendatua 1991n eta euskaltzain oso 2007ko ekainaren 1ean. Eta hori ari gara orain ospatzen Arratzun.

Oharrak zenbait arkaismoz

Izenburu honekin aztertu zuen Lakarrak gai hau 1983an. Nire lanen bategi, *Marijesiei* buruzkoak, hain zuzen, beste lan askoren artean, dokumentazioa eman zion arkaismoak testu zaharretan aurkitzeko. Nire laguntza hori orduan baliagarria izan baitzuen, orain ere nahiko nuke zerbait esatea, gai hau dela eta berri asko izan direlako ordutik hona. Hitz, esaldi eta esateko molde zaharrak direla arkaismoak esaten dute.

Hizkuntza baten denbora asko dela erabilitakoak, baina gero, eta orain behar bada, usadioan debekatuak izan arren, eta ez beti, erabiltzen direnak. Euskalki guztietan galdu diren hitz zaharrok, arkaismo absolutuak deitzen dira, eta hizkuntzaren pobretasuna adierazten dute; arkaismo erlatiboak izaten dira euskalki batzuetan bizirik mantentzen direnak. Dena den, erudituek baztertzen dituzte, eta herria da erabiltzen dituenak. Ahoz gordetako mito eta kantuetan bizirik jarraitzen dute, eta erran zaharretan, hots, paremiologian.

Hitz zaharren erabileraren aurka zegoen Lafitte esaten zuenean: «Lehen zer izana den jakin baino, ez ote da beharrago bizi dadin eta azkart dadin

emeki-emeki batetaratuz euskara?» Lafittek berak esaten zuen: «Lacombek bi alde ematen zituen gure euskalki guztiak: bizkaitarra eta bertze guztiak; hauk nafarroako euskara zaharrari eratzikitzen ziozkan» Jakina da Schuchardtek uste zuela bizkaiera zela euskalkirik arkaikoena, eta horregatik Van Eys-ek Darmstaden aurkitu zuen *Refranes y Sentencias*. 1596, iruditzen zitzaion iturri ugaria arkaismoak bilatzeko. Egia esan, iturri asko daude arkaismoak aurkitzeko. Latinetik datozen maileguak asko dira eta eufoniaz edo ortografiaz aldatu arkaismo bihurtzen dira. Baina zeltek ere utzi zizkiguten hainbat hitz zahar, eta iberoek ere bai, Edouard Philipon-en liburu honetan ikusten denez: *Les peuples primitifs de l'Europe meridionale* (1925). Juduak ere heldu ziren gure lurretaraino, eta hainbat hitz, zuzenean edo gaztelaniaren bidez sartu zituzten gure hizkuntzan. Dena den, maileguk eta euskalkiek, Lacomberen esanetan, «elkar argitzen dute, elgar aberasten eta hek gabe ez ginezake xila zer zitakeen lehenagoko Euskara».

Hemen sortzen da Julien Vinsonen deitzen zuen *Genus irritabile gramaticorum*. Axularrek, esaterako, ez zuen arkaismorik ikusten bere garaiko euskaran: «badirudi ecen bertze hizkuntza eta linguaya comun guztiak bata bestearequin nahasiak direla, baiña euskara lehenbizico hastean eta garbitasunean dagoela». Esaldi hau laburbilduz, Julien Vinsonen euskaldunei buruz esaten zuen «leur langue n'a jamais varié». Kontua da bereiztu behar dela ahozko hizkuntza eta idatzia, lehenean agertzen baitira arkaismo gehiago. Decrepten *Amatxi* operaren testua aztertutik ohartzen zuen Lacombek «problème de la langue écrit en retard sur la langue parlé» Arkaismoen kontra erudituek hizkuntzan sartzen dituzten *neologismoen* aurka kantatzen zuen *Gure Herria* aldizkariak 1927an:

Arbasoak baizuten mintzaira ederra
euskaldun guztientzat lokarri bakarra
zahar eta gazteak maitatu beharra
zaude beti gurekin euskara zaharra

Marijesiak aipatzen ditu Lakarrak arkaismoen iturri gisa. Baina nik emandako azken bertsioa ikusten bada (*Euskera*, 2003), arkaismo gehiago agertzen dira: linborian, biraldu (bidali), nabegadua (OEH, baina ez Bala-detatik hartua), oragin (orain), esquepe, deungaro, erloju, chalmatzen.

Gertatzen da OEHko erredaktoreek Baladen liburukietatik hartu zituztela arkaismoak eta ez bost urte lehenago nik argitaratutako Marijesietatik. Badaude beste arkaismo batzuk ere, beste iturrietatik datozkigunak: gahisto (deabrua), bolanjersa (boulangere), americanosa (americaine), ipurtargi (denak Lacombe emanak). Jarabeitia –eta ez Oarabeitiaren– Bilantzikoan agertzen dira: aurraren contzolatzeo, seinaren alabantzea, Amaren onarzteo. Schuchardtek ematen digu metatesis hau, berak «lapsus calami» deitzen duena: Alemanian preso zegoen batek idatzi zuen «kuaiten» ukaiten esan beharrean. Eta hona hemen beste esaldi bitxi bat: Joseph, Mariaren senarra, zeineganik jaio zen Senarregandik?

Arnold von Harff-en XV. mendeko hiztegiak

Koloniako zaldun hau erromes atera zen 1494an Erromatik Lur Santuetara joateko, eta handik itzuleran Konpostelan bukatzeko bere erromesaldia. Kronika bat idatzi zuen erromes honek, eta letra gotikoz eman zizkigun bisitatu zituen herrialde guztien azalpen etnografiko eta linguistikoak. Lehen eskuizkribua galdutzat eman zen, baina Eberhard von Grootek lortu zituen Dreibern gazteluan hiru kopia, zeinekin baliatuz argitaratu zuen Kolonian, 1860an, Von Harff-en eskuizkribu guztiekin, ezezaguna izan dugun liburu bat : *Die Pilgerfahrt des Ritters Arnold von Harff*. Liburu hau itzuli zuen frantsesera Henri Gavelek ale bat aurkitu zuenean, eta *Gure Herria* aldizkarian argitaratu zuen (1922) izenburu honekin: *Un pèlerin de Saint Jacques au Pays Basque*, Euskal Herritik igaro baitzen, Nafarroatik gehien bat, Konpostelarako bidean. Testu aleman originala Linschmannek argitaratu zuen Berlingo *Euskaran* (1891), eta pasarte batzuk Justo Garatek (*RIEV* 1931) eta Luis Michelenak *Textos arcaicos vascos* liburuan (1964), zeinek ematen dizkiguten hiztegia eta iruzkinak. Von Harffek erromesaldian atsedena hartzeko aurkitzen zituen ostatueta, herriko hizkuntza erabiltzeko hiztegiño bat zeraman, eta jakina, euskarazkoa ere bai, aipatu argitalpenetan agertzen dena: hamar hitz, nahi zuena adierazteko eta hamar zenbakiak. Hauek bai direla bizirik dauden arkaismoak, alemanez eta frantsesez idatziak. Dreibernen Von Grootek erabilitako hiru eskuizkribuak izan ziren lehendabizi aurkitutakoak eta luzaro bakarrak. Gero, nire eta zuen adiskide den Klaus Nie-

belek aurkitu ditu, hainbat monasterio eta artxibotan, beste zortzi eskuizkribu, eta orain hamaika dira ezagutzen ditugunak. Denak begiratu ditu Niebel jaunak eta datu zehatzak ematen dituen txostena prestatu du, ene ustez argitaratu beharko genukeena. Von Grooteren liburuan agertzen diren irudiekin atera berria da Kolonian, 2008an inprimatua, argitalpen berri bat, Niebel jaunak bidalita Azkue Bibliotekan daukaguna.

Lehen Gabon kanta. 1705

Esana dugu kantuetan, zaharrak direnean, arkaismo asko agertzen direla. Horretaz gain, kantuetan agertzen diren arkaismoek ematen digute sarritan kantuaeren gutxi gorabeherako data.

Hori frogatu nuen nire Musica vasca liburua idatzi nuenean, eta nire eskutik igaro diren hainbat kantu bildumatan. Musika eta guzti ezagutzen dugun zaharrena Segurakoa dela baieztatu dezaket: Tono al Nazim. De Nro. Sr. Jesu Xristo. 1705. Honekin batera, baina data gabe agertu zen beste Gabon Kanta edo bilantzikoa, Nork orain esan lezake hitzekin hasten dena. Biak ematen ditut eranskinean Manuel Lekuonak egindako transkripzioan (Gymnasium, 1927) Lehena zaharragoa dela argi dago eta arkaismoz betea, ematen dudan testuan agertzen denez. Bestea geroagokoa dela dirudi, testua eta doinua ikusirik. Bigarren hau, Uruñuelak harmonizatuta aditzera eman zuen aita Donostiak, haur talde batekin, Gasteizen 1928an ospatu zen Eliz Musikaren Biltzarrean. Aiako Laurgainen aurkitu zituela Telleria apaizak diosku Lekuonak. Baina ene ustez ez zen hura kantu hauen sorlekua, Segurako Lardizabalen Jauregia baizik, orain udaletxea dena. Bigarren bilantzikoaren testua (*Egan*, 1956) zeinaren doinua ere modernoagoa den, hauxe da:

Nork orain esan lezake
gure creadorea
Adanen eta Ebaren
dela sucesorea
Jesus maitea, neure maitea
ongi etorria cerala
gure redentorea

Data dakarren Gabon Kantaren originalaren kopia eranskinean dator. Doinua ematen zaigu, eta testua hobeto ulertzeko, orain ematen dizuet:

Segurako Gabon kanta. 1705

Eder dek olaan gabia; larre onean ardia
Nafar baño obe diagu Zaragozako zuria.

1. Brindatzen diat Zeledon, onixek egiten dik on
Sekulako onezkero izango gaituk gu gizon
2. Belen-eko portalean omen zeagok Jaungoikoa
Ura ekusten an omen dek Paskoal gure aldekoa
3. Goazen gu ere Petiri, Paskoal ez dek agiri:
Ardiaz kontu dadukala esan zeagok Gatxi-ri
4. Tenpora egon arren otz, banatxeak ni gogoz
Alako Jauna ekustekoz zer erur ta zer tzotz.
5. Portalepean omen zeagok aurtxoa narro gorrian
Dama eder bat dadukala aldean bere aldian.
6. Gizon bat ere omen dek dirudiana santua
Bere izenez deritzena San Josef justua.
7. Agur gazte onen oea guztiz dek omen pobrea,
Lastoz debana komea, otez oa betea.
8. Astoak on dik oloa, idiak arto lastoa
Festa onetan edan dezagun, Petiri, ekar ardoa.

Gernikako Gabon kantak

Nahiz eta Gabonetako kanta izan Marijesiak, aspaldidanik zetozen herri kantak ziren horiek, eta hemen interesatzen zaiguna da, egilea dutenetan, nolako euskara erabiltzen zen idazle jakitunen artean XVIII. mendean. Eta Gernika inguruan gaudenez, hango idazle baten euskara azaldu behar dut

zuen aurrean. Sebastian Antonio de la Gandara apaizari buruz ari naiz, nori zuzendu nion txosten bat 1984ko *Euskaran*. Hiru lekuko ditugu gainera honen idazkiez.

1757 – *Gabon Cantata de 1757*. 1976.eko *Euskera* agerkarian eman nuen honen berri, eta olerkiaren testua, jakina.

1762 – *Gabon Cantata Guernicacoa*. Hurte 1762. Joseba Andoni Lakarrak aurkitu zuen Real Academia de la Historiako Artxiboan, eta *Idatz & Mintz* aldizkarian eman zigun testua

1764 – *Guernicaco Gabon Cantata*. Hurte 1764. Jose Ignacio Telletxea Idigorasek aurkitu zuen, hau ere aipatutako Artxiboan, eta Manuel Lekuonaren eranskinekin Herri Adiskiden Boletinean (BRSBAP) argitaratu zuen 1966an.

Hemen duzue nik aurkitutako Gabon Kantaren originala, eta Euskaltzaindiaren Artxiborako ematen dut. Nireak 15 ahapaldi ditu. Laburtxoagoa da Lakarrak eman ziguna, eta 12 ahapaldi ditu Telletxea/Lekuonarenak.

Baladak. Peru Gurea Londresen

Joseba Andoni Lakarrak, Blanca Urgell eta Koldo Bigurirekin, argitara eman zuten 1983an, bi liburukitan banatutako lan oso interesgarria gure ahozko literaturari dagokiona: *Euskal Baladak. Antologia eta azterketa*. Ez dago zertan hemen adierazi beharrik, baina zentzu askotan erabiltzen den hitza da balada. Elezahar edo tradiziozko kontakizuna da gehienetan, musikaz lagundua sarritan, bertsoak lelo berdin batekin amaitzen direnak.

Europa guztian literaturak erabili duen generoa da: Alemanian (Goethe, Schiller), Ingalaterran (Byron), Frantzia (Musset, Victor Hugo), Italian (Leopardi), Espainian (Zorrilla, Gabriel y Galan) eta abar. Ez da beraz gure artean ahozko literaturan mota berria, eta ez urria ere, aipatu liburuan frogatzen denez. Baina gai honi aparteko tratamendua ematen badiot da, Lakarrari lagundu niolako berak Euskal Herri osoan bildutako *Pero gureari* buruzko baladei pentagraman musika jartzen, doinu eta guzti bilduak bai-

tziren. Balada hauen hamabost aldaera argitaratu zituen ASJUn (1985) *Peru gurea Londresen* izenburuean. Aldaera guztiak doinu eta guzti hartuak daude. Hitz lauz ere biltzen dira halako ipuin eta kontakizunak, hemen Bizkaian (Gernikan behintzat) *Peru ta Marixe* deitzen diegunetan. Halakoak argitaratu zituen Azkuek *Euskalerraren Yakintzaren* bigarren liburukian. Lakarrak ematen digun lehen ahapaldia hau da:

6/8

PE-RU GURIA LONDRESEN

ZIRKUN BEDARRAK E-KARTEN

HA HAN-DIK DAN ARTI-AN

GURTIOK DANTZATU GAI-TE-ZEN

AI OI HAU E-GI-JE

PE-RU GURIA LONDRESEN

Jose Ignacio Larramendi Frantziskotarraren Gabon kantak

XVIII. mendeko zenbait bilantziko berri lana argitaratu zuen Lakarrak ASJUn 1982an. Gabon Kanta horien artean zegoen Martin de Xarabeitia (edo Jarabeitia) 1755ean argitaratu zuena eta Karmelo Etxegaraiaren artxiboan Juan Ruiz de Larrinaga gernikar frantziskotarrak aurkitu zuena.

Gabon Kanta batzuk antzerki eran asmatu ziren, Barrutiarena (1759), Peñafloredaren *Gabon Sariak* (1762); beste batzuk bilantziko eran, esate baterako Gamarrarena (1761) eta Pedro Estorquirena (1794), biak Santia-

go basilikarako eginak, Gernikako Gandararen hirurak, eta Arantzazuko artxiboan dauden Miguel Oruñarenak (1769, 1772, 1783) eta Agustín Etxeberriarena (1779).

XIX. mendean sartzen gara *Gernikako Gabon Kanta*. 1801 bilantzikoarekin, Adolfo Arejitak 1993an *Litterae Vasconicae* aldizkarian argitaratu zuenarekin. Mende honetan ditugu Pedro Estorquik, Santiagoko Kaper Maisua zenak eman ziguna (1814) hiztegiño batekin, non agertzen diren hainbat arkaismo, eta frantziskotarren komenturako egin zituenak Antonio Zabala fraideak (1803, 1814, 1820). Mende honetakoak dira Xabier Alzibarrek bere tesian argitaratzen dituenak: *Bizenta Mogelen Gabon Kantak eta 1828ko bertsoak* (Bidebarrieta 2008) hauek ere arkaismoz beteak, 1826koak zerrendatuta ematen dizkigularik. Mogelenak dira *vizcaitarrenzat* eginak. Baina Donostian ere bazegoen bilantziko egilea, Jose Bizente Etxegarai (+ 1855), 1814an hasi eta ia urtero 1853 arte *Euskal Erria* aldizkarian Gabon Kantak argitaratu zituenak. Nik ere bilantzikoen historia honetan parte hartu nuen 1994an adibide batzuk aipatuz Xabier Kintanaren Sarrera Hitzaldiari erantzuna eman nionean.

Baina orain arte aipatutakoei gehitu behar zaie ezezagutuak diren Gabon Kanta pila. Arantzazuko artxiboan daude eskuizkribuak eta Jon Baguesek zerrendatzen ditu bere *Catálogo del Antiguo Archivo Musical del Santuario de Aranzazu* (1979), non musikari askoren musikalanen artean aipatzen dituen Jose Ignacio Larramendi frantziskotarraren Gabon Kantak. Azkoitian jaioa zen (1786) eta Tolosan eta Donostian organista izan ondoren, 1825ean Arrasateko komentura bidalia izan zen kargu berean jarduteko. Haren izenarekin (*por Larramendi*) agertzen den Gabon Kanta bakarra urte honetakoa da: *Ceruco aingueruac arzayai*. Baina anonimo moduan agertu arren, kantaren egitura berdina daude beste batzuk artxiboan. Juan Ruiz de Larrinaga kronistak idatzita zeukan (*Aranzazu*, 1932) hamabi bilantziko utzi zituela Arrasateko artxiboan Larramendik. Aipatu duguna agertzen da inprimatua (*Aranzazu*, 1932) eta *Egan*-en (1956). Jose Luis Ansorenak argitaratutako lanean, *El euskera en la Polifonia Religiosa y Profana* (Iker, I), beste bi Gabon Kanta ematen dizkigu J.I. Larramendiren musikalanak direlakoan: *Nescac eta mutillac* eta *Nor zerate mutillac*.

Baina nire ustez, kantaren egitura ikusi eta erabilitako euskara kontuan izanik, esango nuke beste 10 edo 12 J.I. Larramendirenak direla. Euskaraz idatziak daude bilantziko guztiak, bat izan ezik. Luis Basabek (hau ere gernikar frantziskotarra) zera diosku:

Zerbaitek atentzioa eman dit Larramendiren Gabon Kanten artean: bat elebiduna dela.

Basaberen esanak zera frogatzen du Larramendirenak zirela artxiboan zeuden eta dauden bilantzikoak. Elebidun honen lehen lerroak dira:

oh luz antorcha hermosa, *gaurco gabecoa*
que al mundo has venido, *ceruetacoa*
de una madre doncella, *mancharic gabea*
dios en carne humana, *guztien jabea*

Aita Larramendi Arrasaten hil zen 1855ean, eta handik eraman zituzten Arantzazura musika paper guztiak. Gaur eta hemen ez daukat astirik ez lekurik Larramendiren Gabon Kanta guztiak emateko, eta espero dut noizbait ikerketa hau egitea. Baina bai aipatu behar dut Antonio Zavala euskaltzainak atera berria duen (2008) *Gabon eskeko bertsoak*.

Jadanik nekatuak izango zarete. Joseba Andoni Lakarrak merezi duen guztia ez badut eman ere, zor dizuet zuei, entzuleei, atsedena. Beraz, amaitzera noa Lakarrari besarkada bat emanetz.

Bibliografia

- 1981 - ASJU - Betolazaren Hiztegia.
- 1982 - ASJU - Barrutiaz gehiago. Hiztegia.
- 1982 - ASJU - XVIII.Mendeko zenbait bilantziko berri.
- 1982 - IDATZ & MINTZ - Gabon Kanta Gernikakoa. 1762.
- 1983 - Gabonetako Ikuskizuna. P.I. Barrutia. (Itzulpena, oharrak, edizioa).
- 1983 - ASJU - Oharrak zenbait arkaismoz.
- 1983 - *Euskal baladak*. Blanca Urgell eta Koldo Bigurirekin *Antologia*. *Azterketa*. 2 liburuki.

- 1984 - ASJU - Bizkaiera zaharreko ablatiboaz.
- 1984 - ASJU - Bertso bizkaitarrak. 1688.
- 1985 - ASJU - Larramendiren Hiztegitzaren inguruan.
- 1985 - ASJU - Berriz Larramendiren zegiziozko zenbaitez.
- 1985 - ASJU - Peru Gurea Londresen.
- 1986 - ASJU - Bizkaiera zaharra euskalkieb artean.
- 1987 - EGAN - Mitxelena eta Euskal Filologia.
- 1987 - ASJU - Leclusen Euskal Gramatika.
- 1987 - ASJU - Oikiako Dotrina. 1759.
- 1987 - ASJU - Burgosko 1747 Dotrina. TI. Faksimila eta hiztegia.
- 1988 - *Koldo Mitxelenaren idazlan guztiak*. Hizkuntzalaritza.
- 1988 - 2000 - Euskal Klasikoak (Patxi Altuna, Ibon Sarasola eta Blanca Urgell-ekin).
- 1990 - *Manuel Larramendiren euskal testuak* (Patxi Altunarekin).
- 1991 - *Euskalaritzaren historiaz*.
- 1991 - *Memoriae L. Mitxelena*.
- 1992 - M. Larramendi. III. Mendeurrena.
- 1992 - Syntactic theory and basque syntax.
- 1993 - TESIA: XVIII. Mendeko Hiztegitzaren etorkiaz. (1996 Doktorego sari berezia).
- 1994 - Euskal Dialektologiaren Kongresoa.
- 1995 - Martin Harrieten Hiztegiak. 1741.
- 1995 - Towards a history of basque language (Hualde eta Trask-ekin).
- 1996 - *Refranes y Sentencias 1596*. (Ikerketak eta edizioa).
- 2002 - Erramun Boneta (Artiagoitia eta O. Goenagarekin). De Rijki omenaldia.
- 2006 - Larry Trasken oroitzapenetan (Hualderekin).
- 2008 - Patxi Goenagari omenaldia (Artiagoitarekin).